

การสร้างความจริง แก่นคุณค่าข่าว และอุดมการณ์ ผ่านการรายงานข่าวกีฬาโอลิมปิกเกมส์ในหนังสือพิมพ์ไทย

Construction of Reality, News Value Theme, and Ideology
through Coverage of the Olympic Games in Thai Newspapers

นฤนาถ ไกรนรา. นักศึกษาระดับปริญญาเอก สาขาวิชานิเทศศาสตร์ วิทยาลัยนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต.

กฤษณ์ ทองเลิศ. วิทยาลัยนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต.

Narunat Krainara. Ph.D. Candidate in Communication Arts, Rangsit University.

Grit Thonglert. College of Communication Arts, Rangsit University.

Email: narunat.k@rsu.ac.th, grit.t@rsu.ac.th

Received: 2 February 2023 ; Revised 3 March 2023 ; Accepted 23 March 2023

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการสร้างความจริงทางสังคม แก่นคุณค่าข่าวและวิธีการประกอบสร้างความหมาย อุดมการณ์และปฏิบัติการทางสังคมและวัฒนธรรมในการรายงานข่าวกีฬาโอลิมปิกเกมส์ในหนังสือพิมพ์ไทย งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์ข่าว คำบรรยายภาพ และพาดหัวข่าว จากหนังสือพิมพ์และเว็บไซต์ของไทยรัฐ เดลินิวส์ และข่าวสด และการสัมภาษณ์เชิงลึกหัวหน้าข่าว ผลการวิจัยพบว่า 1) กระบวนการสร้างความจริงทางสังคม ประกอบด้วยกรอบการทำงานด้านข่าวในการคัดเลือกประเด็น กรอบความคิดส่วนบุคคลในการคำนึงถึงจริยธรรมวิชาชีพ กรอบนโยบายของสถาบัน และกรอบความคิดทางสังคมและวัฒนธรรม 2) แก่นคุณค่าข่าว ประกอบด้วย การเชิดชูวีรบุรุษ ความภูมิใจในชนชาติ ความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ ความเชื่อและความศรัทธาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สัมพันธภาพในครอบครัว อัตลักษณ์ความเป็นชาย อัตลักษณ์ความเป็นหญิงและการอุปถัมภ์ค้ำชู มีวิธีการประกอบสร้างความหมาย ประกอบด้วย ความหมายแบบคู่ตรงข้าม สัมพันธบทนามนัย อุปลักษณ์การใช้สัญลักษณ์สีภาษาภาพเชิงเทคนิค และไวยากรณ์ภาพฉบับเบบอติพจน์และ 3) อุดมการณ์และปฏิบัติการทางสังคมและวัฒนธรรม ประกอบด้วย ชาตินิยม ประชาธิปไตย ทูนิยม ศักดินา ศาสนาและความศรัทธาในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความสมานฉันท์ในครอบครัว และคุณค่าของเรือนร่างในฐานะทุนทางวัฒนธรรม

คำสำคัญ: การสร้างความจริงทางสังคม, อุดมการณ์, แก่นคุณค่าข่าว, โอลิมปิกเกมส์, หนังสือพิมพ์

Abstract

This research aimed to examine the process of social construction of reality, the news value theme and the construction of meaning, ideology, and socio-cultural practices in Thai newspaper coverage of the Olympic Games. This study included qualitative analysis of news photos, captions, and headlines from Thairath, DailyNews, and Khaosod newspapers and websites, as well as in-depth interviews with news directors. The results were as follows: 1) The process of social construction of reality included a news framework for selecting issues, a personal concept framework pertaining to professional ethics, an institutional policy framework, and a social and cultural concept framework; 2) The news value theme is the glorification of heroes, national pride, allegiance to the king, belief and trust in the holy, family relationships, male identity, feminine identity, and patronage. Methods exist for the construction of meaning, such as the employment of antonyms, intertextuality, metonymy, metaphors, color symbolism, technical visual language, and hyperbolic rhetoric; and 3) Socio-cultural practices and ideologies consist of nationalism, democracy, capitalism, feudalism, religion and holy faith, family reunification, and the body's worth as cultural capital.

Keywords: Social construction of reality, Ideology, news value theme, Olympics, Newspaper

บทนำ

การแข่งขันกีฬาโอลิมปิกเกมส์ เป็นมหกรรมการแข่งขันกีฬาที่ยิ่งใหญ่ระดับโลกที่จัดขึ้นทุก ๆ 4 ปี มีการดำเนินการภายใต้ปรัชญาในการยกระดับและผสมผสานความสมดุลของร่างกายและจิตใจพัฒนามนุษย์โดยใช้การกีฬาเป็นสื่อกลาง เพื่อสนับสนุนสันติภาพและมิตรภาพระหว่างประชากรของโลก โดยได้วางรากฐานเรื่องของการมีส่วนร่วม โดยเป็นการไม่สร้างกฎเกณฑ์ทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา การเมือง เพศ หรือพื้นฐานทางสังคม ทำให้กีฬาถูกยกมาใช้เป็นภาพตัวแทน (Representation) ของความเสมอภาค และแสดงให้เห็นถึงความเท่าเทียมกันของมนุษย์ สำหรับประเทศไทยมีส่วนร่วมในกีฬาโอลิมปิกเกมส์มาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี ค.ศ. 1952 โดยเป็นกีฬาที่ประชาชนให้ความสนใจเป็นพิเศษ สื่อมวลชนจึงมีการนำเสนอข่าวสารการแข่งขันอย่างคึกคักตลอดช่วงเวลาของการแข่งขัน เพื่อตอบสนองต่อความต้องการข้อมูลข่าวสารของสังคมที่คอยเฝ้าดูความสำเร็จของนักกีฬาตัวแทนของชาติ ทำให้การแข่งขันกีฬาโอลิมปิกเกมส์มีความเกี่ยวข้องกับเรื่องชาตินิยมอย่างมีอาจเห็นได้ชัด ซึ่ง Woods (2011) ได้ชี้ให้เห็นว่านักกีฬาจะเป็นตัวแทนของความเป็นชาตินิยมของแต่ละประเทศ สิ่งที่สื่อมวลชนถ่ายทอดให้ผู้คนทั่วโลกได้เห็นนักกีฬาที่ประสบความสำเร็จ จะเป็นสัญลักษณ์ที่บ่งบอกว่าพวกเขาได้ยืนอยู่เหนือชาติอื่น ๆ

การรายงานข่าวกีฬาโอลิมปิกเกมส์ของสื่อมวลชนไทยจึงมีอาจเสี่ยงเรื่องชาตินิยม เพราะเป็นเพียงไม่กี่วิธีที่จะทำให้คนในชาติได้มีความรู้สึกมีส่วนร่วมกัน เช่นเดียวกับที่ Woods (2011) ได้กล่าวว่า เป็นเรื่องสำคัญที่สื่อมวลชนจะต้องนึกถึงประเทศชาติในฐานะที่อยู่อาศัย ดังนั้นจึงสามารถเสนอแนวคิดที่อาจไม่ใช่แค่การชูอุดมการณ์ที่เป็นเพียงมายาคติ แต่เป็นไปในแง่ของการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ที่จะช่วยให้ประเทศสามารถคิดได้ อยู่อาศัยได้ สามารถสื่อสารได้และควบคุมได้ สอดคล้องกับที่หลุยส์ อัลธุสซาร์ (2557) ได้กล่าวว่า ทุกสังคมจำเป็นต้องมีอุดมการณ์เพื่อทำหน้าที่สร้างสรรค์ ปรับปรุง เปลี่ยนแปลง และติดตั้งปัจเจกบุคคลให้เข้ากับเงื่อนไขในการดำรงอยู่ของชีวิต สังคมจึงต้องการระบบความคิด ระบบความเชื่อ และระบบคุณค่าที่จะทำให้คนมีชีวิตอาศัยอยู่บนโลกนี้ ซึ่งสื่อมวลชนไทยเองก็ได้มีการผลิตข่าวทกรรรมผ่านการรายงานข่าวกีฬาโอลิมปิกเกมส์ที่ตอบสนองต่ออุดมการณ์ในสังคมไทย ตามพื้นฐานทางวัฒนธรรม ความเชื่อ และค่านิยมในสังคมด้วย

นั่นจึงทำให้เห็นว่าการรายงานข่าว ไม่ใช่การสะท้อนความจริงแบบกระจกเงา ดังที่ Fairclough (1995) ได้อธิบายไว้ว่า เป็นการสร้างความจริงตามวัตถุประสงค์ของสื่อ กล่าวคือ ข่าวที่ผู้รับสารได้รับอาจไม่ใช่ความจริงทั้งหมด แต่เป็นการนำเสนอภาพตัวแทนของความจริงบางด้าน เพราะข่าวได้ผ่านกระบวนการปรุงแต่ง และการสร้างความหมายจากสื่อมวลชน มีการให้ความสำคัญกับคุณค่าของข่าวที่แตกต่างกัน ตามแต่ค่านิยมของสังคมนั้น ๆ ทำให้การรายงานข่าวกีฬาอาจสะท้อนเพียงค่านิยมของการกีฬาเพียงอย่างเดียว แต่ยังแฝงไปด้วยการผลิตซ้ำค่านิยมและอุดมการณ์หลักในสังคมและวัฒนธรรมของประเทศนั้น ๆ อีกด้วย การรายงานข่าวกีฬาโอลิมปิกเกมส์จึงเป็นกระบวนการสร้างความจริงทางสังคม (Social Construction of Reality) ที่เต็มไปด้วยวาทกรรม (Discourse) ที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อตอบสนองต่ออุดมการณ์ รวมทั้งการตัดสินใจและให้คุณค่าต่อสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ในสังคม ด้วยการสร้างค่านิยม กำหนดรูปแบบความสัมพันธ์ วิธีคิด วิธีปฏิบัติที่มีต่อสิ่งนั้น (Fairclough, 1989)

จากที่กล่าวมา ผู้วิจัยเห็นว่าการศึกษเกี่ยวกับผลกระทบของสื่อมวลชนที่มีต่อสังคม โดยเฉพาะในประเด็นเรื่องอุดมการณ์ที่สะท้อนผ่านการรายงานข่าวกีฬายังมีน้อย เนื่องจากข่าวกีฬาถูกมองว่าเป็นข่าวเบา (Soft News) ที่เน้นความบันเทิง เป็นเรื่องของเกมแข่งขัน แต่ในความเป็นจริงแล้วก็มีบทบาทในการสร้างความเป็นจริงทางสังคมไม่ต่างจากข่าวประเภทอื่น จึงสนใจศึกษาในเรื่องนี้เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาองค์ความรู้ด้านการสื่อสารการกีฬาในประเทศไทยต่อไป

ปัญหาคำถามวิจัย

1. กระบวนการสร้างความจริงทางสังคมในการรายงานข่าวกีฬาโอลิมปิกเกมส์ในหนังสือพิมพ์ไทย มีลักษณะอย่างไร
2. แก่นคุณค่าข่าวในการรายงานข่าวกีฬาโอลิมปิกเกมส์ในหนังสือพิมพ์ไทยมีอะไรบ้างและมีวิธีการประกอบสร้างความหมายอย่างไร
3. อุดมการณ์และปฏิบัติการทางสังคมและวัฒนธรรม ในการรายงานข่าวกีฬาโอลิมปิกเกมส์ในหนังสือพิมพ์ไทย มีลักษณะอย่างไร

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับการแข่งขันกีฬาโอลิมปิกเกมส์ ว่าด้วยการแข่งขันกีฬาโอลิมปิกเกมส์ ที่ดำเนินการภายใต้แนวคิดโอลิมปิกนิยัม (Olympism) ที่เป้าหมายเพื่อสร้างสรรค์สังคมที่มีคุณภาพ ไร้ความแตกแยก มีความเกี่ยวข้องกับหลากหลายมิติในบริบทโลก
2. แนวคิดเกี่ยวกับข่าวกีฬา เป็นแนวคิดที่ว่าด้วยคุณลักษณะสำคัญของข่าวกีฬาที่มีหน้าที่ในการให้ข้อมูลข่าวสาร และยังมีความหมายทางสังคมซ่อนอยู่ด้วย ที่สามารถเห็นมิติเชิงคุณค่าของเนื้อหาที่ถูกนำเสนอผ่านสื่อ
3. แนวคิดเกี่ยวกับอุดมการณ์ เป็นแนวคิดที่พูดถึงระบบความเชื่อที่มีอยู่ในสังคม ที่เป็นตัวกำหนดให้ผู้คนในสังคมมีวิธีคิด และการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน โดยดำเนินการผ่านวาทกรรมและการสื่อสาร
4. ทฤษฎีการกำหนดวาระข่าวสาร และการวางกรอบสื่อ ว่าด้วยเบื้องหลังกระบวนการทำงานของสื่อมวลชนที่เป็นการสร้างความจริงทางสังคมของสื่อ โดยมีอิทธิพลจากปัจจัยแวดล้อม ทั้งนโยบายองค์กร ธุรกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรม
5. แนวคิดเกี่ยวกับการวิเคราะห์วาทกรรมแนววิพากษ์ เป็นแนวทางศึกษาเพื่อให้เข้าใจถึงความหมายของวาทกรรม ที่ประกอบด้วยตัวบท ปฏิบัติการทางวาทกรรม และปฏิบัติการทางสังคม ที่จะเห็นแบบแผนของวาทกรรมที่มีอิทธิพลต่อความคิดและการปฏิบัติของผู้คนในสังคม

6. แนวคิดเรื่องสัญญาณวิทยา เป็นแนวทางในการทำความเข้าใจถึงความหมายที่ถูกสร้างขึ้นด้วยระบบสัญญาณ ที่ต้องตีความหลายชั้น และจำเป็นต้องอาศัยข้อมูลภูมิหลังทางสังคมและวัฒนธรรมเข้ามาร่วมวิเคราะห์ด้วย

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้ใช้แหล่งข้อมูล 2 ประเภท ได้แก่ 1) แหล่งข้อมูลประเภทเอกสาร เป็นข่าวกีฬาโอลิมปิกเกมส์ ปี 2008 ถึงปี 2020 จากหนังสือพิมพ์และเว็บไซต์ข่าว ของหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ เดลินิวส์ และข่าวสด และ 2) แหล่งข้อมูลประเภทบุคคล ได้แก่ หัวหน้าข่าวกีฬาของหนังสือพิมพ์ทั้ง 3 ฉบับ มีการเก็บรวบรวมข้อมูลข่าวกีฬาโอลิมปิกเกมส์ โดยใช้กล้องบันทึกภาพ DSLR บันทึกภาพข่าวจากหนังสือพิมพ์เก่าในหอสมุดแห่งชาติ และเก็บรวบรวมข่าวจากเว็บไซต์ข่าว โดยบันทึกเป็นไฟล์รูปแบบดิจิทัล สำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึกหัวหน้าข่าวกีฬา เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์

การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้แนวทางการวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis) โดย 1) การวิเคราะห์ตัวบท (Textual Analysis) จากภาพข่าว คำบรรยายภาพ และพาดหัวข่าว 2) การวิเคราะห์ปฏิบัติการทางวาทกรรม จากข้อมูลการสัมภาษณ์หัวหน้าข่าวกีฬา และ 3) การวิเคราะห์ปฏิบัติการทางสังคมและวัฒนธรรม จากการนำผลวิเคราะห์ตัวบท และผลการวิเคราะห์ปฏิบัติการทางวาทกรรม มาวิเคราะห์ร่วมกันภายใต้บริบทสังคมไทยเพื่อค้นหาอุดมการณ์ที่เกี่ยวข้อง

สรุปผลการวิจัย

1. กระบวนการสร้างความจริงทางสังคมในการรายงานข่าวกีฬาโอลิมปิกเกมส์

เป็นการศึกษาถึงปัจจัยทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการทำงานด้านข่าวของหนังสือพิมพ์ไทย ในการสร้างแก่นคุณค่าข่าว (News Value Theme) โดยใช้แนวคิดเรื่องการวางกรอบความคิด (Frame Analysis) มาเป็นแนวทางในการศึกษาด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกหัวหน้าข่าวกีฬา โดยมีผลการวิเคราะห์ ดังนี้

1) กรอบการทำงานด้านข่าว พบว่า สื่อมวลชนไทยมีการส่งตัวแทนผู้สื่อข่าวไปทำหน้าที่ฉบับละ 1-2 คน คือผู้สื่อข่าวและช่างภาพ โดยทุกสำนักมีการร่วมมือกันในการหาข่าว แล้วนำข้อมูลมาแบ่งปันกัน โดยจะเน้นเกาะติดสถานการณ์ของนักกีฬาที่มีโอกาสในการคว้าเหรียญเป็นหลัก โดยมีการพิจารณาคุณค่าข่าว 8 ประเด็น ได้แก่ 1) ความคาดหวังในตัวนักกีฬา 2) การเตรียมความพร้อมของนักกีฬา 3) การเข้าพบบุคคลสำคัญและการสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ 4) สภาพความเป็นอยู่ของนักกีฬา 5) ผลการแข่งขันและประเด็นแวดล้อม 6) ครอบครัวและบุคคลใกล้ชิด 7) การยกย่องและการให้รางวัล และ 8) เรื่องราวที่เป็นสีสันของการแข่งขัน

ในการเลือกประเด็นด้านความเชื่อความศรัทธาเป็นตัวอย่างหนึ่งที่สื่อหนังสือพิมพ์ให้ความสำคัญนอกเหนือจากประเด็นด้านกีฬา ดังที่ ชัยรัตน์ ศิริวุฒิ (การสื่อสารส่วนบุคคล, 5 กรกฎาคม 2565) ได้ให้ข้อมูลว่า “เรื่องราวของการกราบไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ของนักกีฬา เป็นเรื่องที่มีความน่าสนใจ เพราะมันส่งผลต่อจิตใจ”

ในขั้นตอนการเลือกภาพข่าว มีแนวทางในการเลือกภาพข่าว 5 ลักษณะ ได้แก่ 1) ภาพที่เน้นนักกีฬาตัวความหวังและบุคคลสำคัญ 2) ภาพแอ็กชันที่นักกีฬาไทยเหนือกว่าคู่แข่ง 3) ภาพที่สื่อถึงความเป็นชาติไทย 4) ภาพที่นักกีฬาไทยประสบความสำเร็จ 5) ภาพเรื่องราวที่เป็นสีสันในการแข่งขัน

ภาพข่าวจะมีการเน้นความโดดเด่นของชาติไทยเป็นหลัก ดังที่ กานต์ ฟุ้งกัน (การสื่อสารส่วนบุคคล, 5 กรกฎาคม 2565) ได้ให้ข้อมูลว่า “โดยหลักแล้วจะเลือกภาพที่นักกีฬาไทยมีความเด่นในภาพอยู่ในแอ็กชันที่เหนือกว่าคู่แข่ง...รูปชูพระบรมฉายาลักษณ์ รูปจูบเหรียญต้องให้ความสำคัญก่อน”

2) กรอบความคิดส่วนบุคคล ได้แก่ การคำนึงถึงบทบาทหน้าที่ของผู้สื่อข่าว ที่มีการสอดแทรกแง่คิดผ่านการเลือกประเด็นข่าว โดยมองว่าเป็นหน้าที่ของสื่อในการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ และการคำนึงถึงจริยธรรมวิชาชีพ ที่มีผลกระทบทั้งในระดับสังคมและระดับปัจเจก โดยยึดผลประโยชน์ของชาติเป็นที่ตั้ง เช่น การส่งเสริมเรื่องความสามัคคี และเลียงนาเสนอข่าวในเชิงลบ มีการสะท้อนให้เห็นความพยายามและคุณธรรมซึ่งจะเป็นแบบอย่างที่ดี และช่วยสร้างแรงบันดาลใจ

ดังเช่นที่ พัลลภ ศรีไพรวัย (การสื่อสารส่วนบุคคล, 19 กรกฎาคม 2565) ได้ให้ข้อมูลว่า “นอกจากเรื่องของผลการแข่งขัน การให้แง่คิด ให้คิดสอนใจจากชีวิตนักกีฬาว่าเขาต่อสู้มาอย่างไร สำเร็จอย่างไร มันได้แง่คิดหลาย ๆ มุม เห็นประโยชน์ของกีฬา สิ่งเหล่านี้มันแฝงอยู่ในข่าว ซึ่งมันก็จะซึมซับเข้าไปเอง”

3) กรอบนโยบายของสถาบัน องค์การสื่อได้ให้อิสระในการรายงานข่าว เนื่องจากข่าวกีฬาที่มีประเด็นข่าวที่เน้นในเรื่องกีฬาเป็นหลัก ปราศจากอิทธิพลทางการเมือง การเลือกประเด็นต้องสอดคล้องกับบุคลิกของหนังสือพิมพ์ ส่วนด้านนโยบายทางธุรกิจ จะมีการให้ความสำคัญกับข่าวที่เกี่ยวข้องกับผู้สนับสนุนขององค์กรมากกว่ารายอื่นเล็กน้อย

ดังเช่นที่ พัลลภ ศรีไพรวัย (การสื่อสารส่วนบุคคล, 19 กรกฎาคม 2565) ได้ให้ข้อมูลว่า “ประเด็นเกี่ยวกับผู้สนับสนุนไม่มีผลต่อการรายงานข่าว เพราะพื้นที่ตรงนี้เป็นเขตชั้นของกีฬา ดังนั้นมันก็มีเนื้อหาหลักอยู่ที่เรื่องของกีฬา...เราต้องยอมรับว่าข่าวกีฬาไม่เหมือนกับข่าวการเมือง ข่าวกีฬาเป็นเรื่องของกีฬา เราจะไม่เอาการเมืองมาเป็นประเด็น”

4) กรอบความคิดทางสังคมและวัฒนธรรม ที่มีอิทธิพลต่อการรายงานข่าวกีฬาโอลิมปิกเกมส์ มี 7 ประเด็น ได้แก่ 1) ค่านิยมเรื่องการยกย่องคนเก่ง 2) ค่านิยมเรื่องความรักชาติ 3) ค่านิยมเกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์ 4) ค่านิยมเกี่ยวกับความเชื่อและความศรัทธา 5) ค่านิยมเกี่ยวกับครอบครัว 6) ค่านิยมเรื่องเพศ และ 7) ค่านิยมเรื่องการอุปถัมภ์ค้ำชู

โดยค่านิยมเหล่านี้มีอิทธิพลต่อการสร้างกรอบข่าว หรือแก่นคุณค่าข่าว ซึ่งเป็นการสร้างความจริงทางสังคม (Social construction of reality) โดยหนังสือพิมพ์ไทย ที่เป็นการผลิตซ้ำค่านิยมและอุดมการณ์ในสังคมผ่านการรายงานเหตุการณ์ การแข่งขัน และเรื่องราวเกี่ยวกับตัวนักกีฬา ดังเช่นที่ พัลลภ ศรีไพรวัย (การสื่อสารส่วนบุคคล, 19 กรกฎาคม 2565) ได้ให้ข้อมูลว่า “นักกีฬาเป็นตัวแทนของคนไทยที่ออกไปต่อสู้เพื่อประเทศไทย มอบเหรียญรางวัลคืนสู่ประเทศ ชาติประสบความสำเร็จ...เมื่อก่อนก็จะมีการถวายเหรียญ ซึ่งในมุมมองว่าสถาบันกษัตริย์มีความสำคัญและเป็นที่ยึดเหนี่ยวของคนในประเทศ...บางทีเราไปไหว้ศาลหลักเมืองหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ก็เพื่อสร้างขวัญกำลังใจ...ไม่ใช่เรื่องเสียหายที่สมาคมจะพานักกีฬาเข้าไปพบผู้หลักผู้ใหญ่ก่อนเดินทางไปแข่งขัน...ไม่ว่าจะแพ้หรือชนะ ภาพข่าวต้องเห็นหน้านักกีฬาไทยเป็นหลัก...เราพยายามสร้างไอดอลให้กับเยาวชน นักกีฬาหน้าตาดี หรือรูปร่างดี มันเป็นจุดขายได้ และยังสร้างแรงบันดาลใจให้เยาวชน”

2. แก่นคุณค่าข่าวในการรายงานข่าวกีฬาโอลิมปิกเกมส์ และวิธีการประกอบสร้างความหมาย

จากการวิเคราะห์ได้พบ ได้แก่ ภาพข่าว คำบรรยายภาพ และพาดหัวข่าว ในข่าวกีฬาโอลิมปิกเกมส์พบว่าประกอบด้วย 8 แก่นคุณค่าข่าว ดังนี้

1) การเชิดชูวีรบุรุษ เป็นเนื้อหาที่สะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมเรื่องการเชิดชูวีรบุรุษนักกีฬา ทั้งชายและหญิงที่สามารถคว้าเหรียญรางวัลได้ โดยเสนอผ่านข่าว 3 ประเด็น ได้แก่ 1) การต่อสู้ของวีรบุรุษ เป็นภาพที่เห็นถึงการแข่งขันที่ดุเดือดของนักกีฬา 2) ความสำเร็จของวีรบุรุษ เป็นภาพที่นักกีฬาประสบความสำเร็จชูเหรียญรางวัล และ 3) การเฉลิมฉลองวีรบุรุษ เป็นภาพการแห่เฉลิมฉลองความสำเร็จ

2) ความภูมิใจในชนชาติ เป็นการสื่อความหมายเรื่องความรักชาติและภูมิใจในความเป็นไทย ที่มีการสร้างความหมายว่าชนชาติไทยมีความโดดเด่นในเวทีระดับนานาชาติ โดยนำเสนอผ่านเนื้อหาข่าว 3 ประเด็น ได้แก่ 1) ความสามารถของชนชาติไทยที่เสนอผ่านทักษะความสามารถของนักกีฬา 2) การมีตัวตนบนเวทีโลกที่เสนอผ่านการแสดงอัตลักษณ์ชาติไทยที่ปรากฏท่ามกลางนานาชาติ และ 3) ความสามัคคีของคนไทยผ่านภาพบรรยากาศการเชียร์ของประชาชน ที่แสดงถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

3) ความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ เป็นการสื่อความหมายที่ยกย่องสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นสัญลักษณ์ของ “ชาติไทย” และเป็นศูนย์รวมจิตใจ โดยสะท้อนผ่านเนื้อหาข่าว 3 ประเด็น ได้แก่ 1) สถาบันพระมหากษัตริย์ทรงเป็นขวัญและกำลังใจ ที่เป็นการเข้าเฝ้าตัวแทนพระมหากษัตริย์ เพื่อสร้างขวัญกำลังใจ 2) การแสดงความจงรักภักดี เนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา และ 3) การยกย่องในพระบารมี ด้วยการชูพระบรมฉายาลักษณ์ขณะขึ้นรับเหรียญรางวัล

4) ความเชื่อและความศรัทธาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นการสื่อให้เห็นถึงแบบแผนการปฏิบัติอันเนื่องมาจากความศรัทธาและความเชื่อในสังคมไทย โดยเสนอผ่านเนื้อหาข่าวใน 3 ประเด็น ได้แก่ 1) การรับพรจากพระและพระพรน้ำมนต์เสริมสิริมงคล 2) การสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพื่ออธิษฐานขอพรให้ประสบความสำเร็จ และ 3) การบนบาน ที่เป็นพิธีกรรมการแก้บนของนักกีฬา

5) สัมพันธภาพในครอบครัว เป็นการสื่อความหมายสะท้อนค่านิยมเรื่องครอบครัวที่ดี ที่มีความรักใคร่กลมเกลียว โดยสะท้อนผ่านเนื้อหาข่าวใน 3 ประเด็น ได้แก่ 1) แม่ผู้อยู่เคียงข้างลูก ที่เป็นภาพแม่นักกีฬาส่งกำลังใจเชียร์ลูกผ่านหน้าจอโทรทัศน์ 2) ครอบครัวที่อบอุ่น ที่เป็นภาพพ่อ แม่ ลูก หอมแก้มกันด้วยความรักใคร่ และ 3) ความกตัญญูทดแทน ที่เป็นภาพนักกีฬามีการกราบไหว้ด้วยความสำนึกในบุญคุณบุคลากร

6) อัตลักษณ์ความเป็นชาย เป็นการสื่อความหมายว่าเพศชายมีร่างกายแข็งแรง มีอำนาจ ความเป็นผู้นำ เป็นสุภาพบุรุษ และยังสามารถแสดงความอ่อนแอได้เมื่ออยู่ในสถานการณ์พิเศษ โดยสะท้อนผ่านเนื้อหาข่าวใน 3 ประเด็น ได้แก่ 1) การเป็นผู้มีพลังอำนาจ ที่ชี้ให้เห็นว่านักกีฬาชายเป็นผู้นำและแข็งแรงกว่า 2) ความเป็นสุภาพบุรุษ ด้วยการต่อต้านการคุกคามเพศหญิง และ 3) ความอ่อนแอของผู้ชาย ที่สามารถแสดงอารมณ์ได้ตามวิสัยธรรมชาติของมนุษย์

7) อัตลักษณ์ความเป็นหญิง เป็นการสื่อความหมายใน 2 มุม คือมายาคติดั้งเดิม ในเรื่อง “ความงามของเพศหญิง” ที่ต้องบอบบาง เชิดชู้ เป็นวัตถุทางเพศตามค่านิยมแบบปิตาธิปไตย (Patriarchy) และมายาคติแบบใหม่ คือ “ความแข็งแกร่งของเพศหญิง” ที่เป็นคุณค่าแบบสตรีนิยม (Feminist) ที่ต่อต้านการคุกคามทางเพศ โดยสะท้อนภาพข่าว 2 ประเด็น ได้แก่ 1) ความเชิดชู้คือคุณค่าของความงาม ที่เสนอภาพนักฟุตบอลหญิงในขณะที่สวมใส่ชุดว่ายน้ำและ 2) ความแข็งแกร่งของผู้หญิง ที่เสนอผ่านภาพนักกีฬายกน้ำหนักหญิง ที่มีสรีระร่างกายแข็งแรง มีกล้ามเนื้อเด่นชัด

8) การอุปถัมภ์ค้ำชู เป็นการสื่อให้เห็นถึงแบบแผนการปฏิบัติที่สะท้อนถึงค่านิยมในระบบอุปถัมภ์ (Patronage System) ที่ได้มีการพึ่งพาอาศัยกันโดยให้ความสำคัญกับลำดับชั้นอำนาจ นำเสนอผ่านภาพข่าว 3 ประเด็น ได้แก่ 1) การเคารพให้เกียรติผู้ใหญ่ ที่เป็นภาพคณะนักกีฬาเข้าพบปะตัวแทนรัฐบาลก่อนเดินทางไปแข่งขัน 2) การให้รางวัล ที่เป็นการมอบเงินรางวัลจากผู้สนับสนุน และ 3) การตอบแทนบุญคุณ ที่นักกีฬาได้เข้าพบผู้สนับสนุนเพื่อแสดงความขอบคุณ

วิธีการประกอบสร้างความหมายในการรายงานข่าว พบว่า มี 7 แบบ ได้แก่

1) การสื่อความหมายแบบคู่ตรงข้าม เป็นการสื่อความหมายโดยใช้สัญลักษณ์ 2 ตัว ในการเปรียบเทียบกัน เพื่อให้เกิดความหมายในทางตรงกันข้าม ซึ่งจะทำให้ความหมายที่สื่อออกมามีความเด่นชัด เช่น “ความเข้มแข็ง กับ ความอ่อนแอ” “ความเหนือชั้น กับ ความต่ำชั้น” “นักชกจอมเก่า กับ นักชกวัย 21 ปี”

2) การสื่อความหมายแบบสัมพันธ์ทวน เป็นการเชื่อมโยงเข้ากับเหตุการณ์อื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกันแต่ให้เกิดความหมายแบบเดียวกัน เช่น ในเรื่องชาตินิยมจะมีการสร้างความหมายเชื่อมโยงเข้ากับศึกสงครามของชาติในอดีต มีการสร้างความหมายให้การแข่งขันกีฬาเป็นการต่อสู้ในสงคราม โดยนักกีฬาคือนักรบ มีกษัตริย์เป็นจอมทัพ และมีพระสงฆ์ทำพิธีเสริมสิริมงคลก่อนออกศึก

3) การสื่อความหมายแบบนามนัย เป็นการสื่อความหมายของสิ่งหนึ่งเพื่อสื่อถึงอีกสิ่งหนึ่ง หรือ การอ้างหน่วยย่อยเพื่อแทนความหมายในภาพรวม เช่น การสร้างความหมายให้ “นักกีฬา” แทนความหมายของ “ชาติไทย” ดังนั้นความสำเร็จของนักกีฬาจึงนับเป็นความสำเร็จของชาติ

4) การสื่อความหมายแบบอุปลักษณ์ เป็นการสื่อความหมายของสิ่งใดสิ่งหนึ่งในเชิงเปรียบเทียบกับอีกสิ่งหนึ่ง เช่น การใช้คำว่า “กำปั้นทอง” ที่สื่อถึงความเป็นยอดนักมวย มีคุณค่าดังทองคำ เป็นนักมวยอันดับหนึ่ง

5) การสื่อความหมายด้วยสัญลักษณ์ เป็นการสื่อความหมายถึงอัตลักษณ์ของชาติไทย โดยในภาพข่าวที่มีองค์ประกอบเป็นธงชาติไทย จะสื่อถึงความเป็นชาติ และสร้างความรู้สึถึงการมีส่วนร่วมของคนในชาติได้

6) การสื่อความหมายด้วยภาษาภาพเชิงเทคนิค เป็นการใช้มุมกล้องและขนาดกรอบภาพเพื่อสร้างความหมายให้เด่นชัด เช่น การใช้กล้องมุมต่ำเพื่อสื่ออารมณ์ถึงความยิ่งใหญ่ในชัยชนะของนักกีฬา และการตัดขอบ (Crop) เพื่อเน้นความหมายผ่านสรีระร่างกายของนักกีฬาเด่นชัดขึ้น

7) การใช้โวหารภาพพจน์แบบอติพจน์ เป็นการใช้คำที่เกินจริงเพื่อความเด่นชัดของความหมาย เน้นกระตุ้นอารมณ์ความรู้สึก เช่น การใช้คำว่า “โลดหลุ่” และ “เหนือชั้น” เพื่อสื่อถึงระดับความเก่งกาจของนักกีฬาไทยที่เหนือคู่แข่ง

3. อุดมการณ์ และปฏิบัติการทางสังคมและวัฒนธรรม

ในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยได้นำผลการศึกษาในประเด็นแก่นคุณค่าชาว และกระบวนการสร้างความจริงของสื่อ มาวิเคราะห์ภายใต้บริบทการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของไทย พบว่า มีการผลิตซ้ำวาทกรรมภายใต้อุดมการณ์ในสังคมไทย 7 อุดมการณ์ ดังนี้

1) อุดมการณ์ชาตินิยม เป็นอุดมการณ์กระแสหลักของสังคมไทยที่ให้ความสำคัญกับชนชาติ รัษฎชาติ และความเข้มแข็งของชาติ ซึ่งพบว่าอุดมการณ์ชาตินิยมได้ถูกผลิตซ้ำผ่าน 3 วาทกรรม ได้แก่ 1) วาทกรรมความภูมิใจในชนชาติ 2) วาทกรรมคนไทยเก่งไม่แพ้ชาติใดในโลก และ 3) วาทกรรมสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นศูนย์รวมจิตใจ โดยมีการสร้างความหมายว่าประเทศไทยมีเกียรติและศักดิ์ศรีเป็นที่ยอมรับ คนไทยมีความสามารถ โดยสถาบันพระมหากษัตริย์คือสัญลักษณ์ของชาติ ซึ่งได้สร้างสำนึกร่วมกันของคนในชาติแสดงออกต่อ “ชาติ” แบบเดียวกัน โดยสถาบันที่มีความเกี่ยวข้องกับอุดมการณ์นี้ประกอบด้วย สถาบันการเมืองการปกครอง สถาบันพระมหากษัตริย์ สถาบันทหาร สถาบันการศึกษา และสถาบันสื่อมวลชน

2) อุดมการณ์ประชาธิปไตย เป็นอุดมการณ์ที่เน้นเรื่องสิทธิเสรีภาพ (Right & Liberty) การมีส่วนร่วม (Participation) และความเสมอภาค (Equality) ผ่าน “วาทกรรมความเท่าเทียมทางสิทธิมนุษยชน” ที่ให้ความสำคัญกับเรื่องสิทธิส่วนบุคคลและบทบาททางสังคม และส่งเสริมบทบาทของสตรี โดยมีความเกี่ยวข้องกับสถาบันทางสังคม ได้แก่ สถาบันการเมืองการปกครอง ในการแก้ปัญหาเรื่องความเหลื่อมล้ำทางสังคมและความขัดแย้งทางความคิด สถาบันครอบครัว ในการยอมรับให้สตรีได้มีบทบาทในครอบครัวมากขึ้น และกลุ่มสิทธิสตรีจะได้รับการยอมรับจากสังคมมากขึ้น

3) อุดมการณ์ทุนนิยม เป็นระบบความเชื่อที่ครอบงำวิธีคิดและมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของผู้คนในเรื่อง “วัตถุนิยม” ที่เป็นผลให้คนไทยให้ความสำคัญกับการสะสมทุนทางเศรษฐกิจ ต้องการมีรายได้จำนวนมาก ๆ เพื่อหลุดพ้นจากความจน และเพื่อยกระดับทุนทางสังคมของตน จากการวิเคราะห์พบว่ามีการสร้างวาทกรรม ได้แก่ “วาทกรรมเงินคือปัจจัยสำคัญของชีวิต” ที่สร้างความหมายว่าเงินจะนำมาซึ่งความสุข สร้างแบบแผนการใช้ชีวิตให้ยอมทำทุกทางเพื่อให้ได้เงิน อาจจะรวมไปถึงการยอมกู้เงินเพื่อช่วยยกระดับสถานะทางสังคมของตน โดยสถาบันที่มีความเกี่ยวข้องกับอุดมการณ์นี้อย่างชัดเจน ได้แก่ กลุ่มทุนธุรกิจ

4) อุดมการณ์คักดินา เกิดขึ้นจากพื้นฐานทางวัฒนธรรมและค่านิยมของคนไทยในความคิดเรื่องชนชั้นชาติกำเนิด และตำแหน่งทางสังคม อันเป็นพื้นฐานของรูปแบบความสัมพันธ์ในสังคมที่นำไปสู่พฤติกรรมในการสร้างความเป็นพรรคพวกและมีปฏิสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ เช่น การเลี้ยงดูลูกน้อง การช่วยเหลือเรื่องทุนทรัพย์จากการศึกษาพบวาทกรรมภายใต้อุดมการณ์คักดินา ได้แก่ 1) “วาทกรรมนายต้องดูแลลูกน้อง” เป็นการสร้างค่านิยมว่าผู้ใหญ่ควรให้การดูแลส่งเสริมผู้น้อย เช่น การดูแลนักกีฬาที่รับเข้ามาทำงานในสังกัดเป็นกรณีพิเศษเพื่อสร้างประโยชน์ให้แก่ตน และ 2) “วาทกรรมบุญคุณต้องตอบแทน” ที่สร้างค่านิยมเรื่องความกตัญญูเพื่อแสดงให้เห็นถึงการมีคุณธรรมของผู้รับอุปถัมภ์ โดยสถาบันที่มีความเกี่ยวข้องกับอุดมการณ์นี้ ได้แก่ สถาบันการเมืองการปกครอง เช่น นักการเมืองและข้าราชการ กลุ่มนายทุนธุรกิจ และสถาบันการศึกษา

5) อุดมการณ์ทางศาสนาและความศรัทธาในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ด้วยสังคมไทยเป็นสังคมที่นับถือศาสนาพุทธที่สอนให้เชื่อเรื่องเหตุและผล ขณะเดียวกันก็ยังนับถือเทพและผีด้วยเช่นกัน ซึ่งส่งผลให้วิถีชีวิตประจำวันของคนมักมีพิธีกรรมทางความเชื่อมาเกี่ยวข้องด้วยเสมอ โดยประกอบด้วย 2 วาทกรรม ได้แก่ 1) “วาทกรรมความเชื่อตามหลักพุทธศาสนา” ที่สร้างความเชื่อว่าหลักธรรมคำสอนจะช่วยเตือนสติให้หลุดพ้นจากความทุกข์ และ 2) “วาทกรรมความเชื่อตามหลักไสยศาสตร์” ที่สร้างความเชื่อว่าอำนาจเหนือธรรมชาติจะช่วยดลบันดาลได้ตามคำขอ โดยมีสถาบันที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สถาบันศาสนา ที่ได้ประโยชน์ในเรื่องการสืบต่อหลักธรรมคำสอนและในเชิงพาณิชย์ สถาบันครอบครัวจะได้ประโยชน์ในการรักษาไว้ซึ่งค่านิยมเรื่องการเคารพบรรพบุรุษ สถาบันการเมืองการปกครองได้ประโยชน์จากการดำรงไว้ซึ่งระบบความคิดและวิถีชีวิตของคน เพื่อให้ง่ายต่อการปกครอง

6) อุดมการณ์ความสมานฉันท์ในครอบครัว เป็นการสร้างชุดความคิดเรื่องบทบาทหน้าที่และรูปแบบความสัมพันธ์ในครอบครัว ที่เป็นพื้นฐานในการสร้างสมาชิกที่มีคุณภาพของสังคม ประกอบด้วย 2 วาทกรรม ได้แก่ 1) “วาทกรรมความอบอุ่นในครอบครัว” ที่ให้ความหมายว่าครอบครัวที่เป็นสุขเกิดจากการใส่ใจดูแลซึ่งกันและกัน และ 2) “วาทกรรมเรื่องความกตัญญูทดแทน” ให้ความหมายที่ให้ความสำคัญในเรื่องระบบเครือญาติ และการนับถือบรรพบุรุษ โดยอุดมการณ์นี้มีความเชื่อมโยงกับสถาบันการเมืองและการปกครอง ที่จะใช้ในการควบคุมระเบียบของสังคม สถาบันครอบครัวจะสามารถป้องกันการเกิดปัญหาครอบครัวได้

7) อุดมการณ์คุณค่าของเรือนร่างในฐานะทุนทางวัฒนธรรม เป็นการสร้างชุดความคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางเพศในฐานะทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital) ที่จะเป็นสิ่งบ่งบอกตำแหน่งแห่งที่ทางสังคมของปัจเจกบุคคล ประกอบด้วย 3 วาทกรรม ได้แก่ 1) “วาทกรรมความเป็นชายชาตรี” ที่สร้างค่านิยมเรื่องบุคลิกแบบชายชาตรี ที่สง่างามเกรงขาม 2) “วาทกรรมผู้หญิงสวยแกร่ง” ที่สร้างค่านิยมว่าความสวยไม่ได้อยู่ในร่างกายที่บอบบางเท่านั้น และ 3) “วาทกรรมวิถีชีวิตสุขภาพดี” ที่สร้างความหมายของร่างกายที่มีวิถีชีวิตใส่ใจสุขภาพ เพื่อขึ้นนำคนในสังคมได้สร้างร่างกายที่แข็งแรง โดยสถาบันที่เกี่ยวข้องกับอุดมการณ์นี้ ได้แก่ สถาบันครอบครัวที่ได้ประโยชน์ในเรื่องการยอมรับสมาชิกต่างเพศมากขึ้น ในสถาบันการศึกษาได้เกิดสังคมที่มีความหลากหลายทางเพศในโรงเรียน ด้านกลุ่มทุนธุรกิจและสถาบันด้านสุขภาพจะได้ประโยชน์จากการใช้สถานบริการออกกำลังกายมากขึ้น ขณะที่สถาบันการเมืองการปกครองก็จะได้รับแนวคิดใหม่ๆ จากการที่มีเพศหญิงเป็นผู้นำ เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ไปสู่การพัฒนาประเทศได้

จากผลการวิจัยทั้ง 3 ส่วน ผู้วิจัยได้นำมาสรุปเพื่อเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของแต่ละส่วนภายใต้กรอบการวิเคราะห์วาทกรรมแนววิพากษ์ (Critical Discourse Analysis) ของ Fairclough (1995) และกระบวนการวิเคราะห์กรอบ (A Process Model of Framing Analysis) ของ Scheufele (1999) ซึ่งสามารถอธิบายได้ตามรูปต่อไปนี้

ภาพที่ 1 การสร้างความจริง แก่นคุณค่าข่าว และอุดมการณ์ผ่านการรายงานข่าวกีฬาโอลิมปิกเกมส์ในหนังสือพิมพ์ไทย

อภิปรายผลการวิจัย

ประเด็นที่ 1 กระบวนการสร้างความจริงทางสังคม

จากผลการวิเคราะห์กรอบการทำงานด้านข่าว พบว่า หนังสือพิมพ์แต่ละฉบับได้ร่วมมือกันทำหน้าที่เป็นทีมเดียวกัน มีการแบ่งงานกันไปทำข่าวในแต่ละสนามแล้วนำข้อมูลมาแบ่งปันกัน ซึ่งจะเห็นได้ว่าการรายงานข่าวกีฬาโอลิมปิกเกมส์มีกระบวนการทำงานที่แตกต่างไปจากข่าวประเภทอื่นที่สื่อแต่ละสำนักจำเป็นต้องร่วมมือกันเพื่อผลิตข่าวสารในวาระสำคัญของประเทศชาติ และมีการสร้างความจริงเกี่ยวกับความโดดเด่นของชาติไทยผ่านการประกอบสร้างความหมายในการรายงานข่าวกีฬา ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของ Billings, Brown and Brown (2013) ที่กล่าวว่า สื่อมวลชนในโอลิมปิกเกมส์มีการสนับสนุนลัทธิชาตินิยม เนื่องจากกีฬาและชาตินิยมเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับอารมณ์ความรู้สึกมากที่สุดในโลกสมัยใหม่

ส่วนในประเด็นการเลือกพิจารณาคุณค่าข่าวและการเลือกภาพข่าวนั้น หนังสือพิมพ์ไทยได้มีการพิจารณาภายใต้กรอบความคิดทางสังคมและวัฒนธรรม โดยได้มีการให้ความสำคัญกับประเด็นเรื่องความเป็นชาติไทย สถาบันพระมหากษัตริย์ และเรื่องความเชื่อและความศรัทธา ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าเป็นค่านิยมหลักที่ผู้อ่านข่าวเองก็ได้ซึมซับมาจากบริบทสังคมและวัฒนธรรมของไทย สื่อจึงมองว่าประเด็นเหล่านี้มีความสำคัญจนนำไปสู่การกำหนดแก่นคุณค่าข่าว ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Scheufele (1999) ที่อธิบายว่า นักข่าวมีการสร้างกรอบของตนขึ้นโดยมีความสัมพันธ์กับอุดมการณ์ ทศนคติ ความเป็นวิชาชีพ โดยมองว่าผู้อ่านข่าวเองก็อยู่ในฐานะผู้รับสาร (Journalist as Audience) ซึ่งอาจได้รับอิทธิพลจากกรอบที่ใช้อธิบายเหตุการณ์หรือเรื่องราวต่าง ๆ เหมือนกัน อย่างไรก็ตาม ในบางประเด็นข่าวสื่อยังมีการสำรวจความสนใจจากสื่อสังคมออนไลน์ก่อนที่จะนำเสนอประเด็นนั้นมาสร้างกรอบข่าว เช่น ความสนใจในตัวนักกีฬาที่มีหน้าตาดี ซึ่งเป็นลักษณะของการกำหนดวาระข่าวสลับแบบผกผัน (Reverse Agenda Setting) ตามที่ อภิภู กิตติการ (2562) ได้อธิบายไว้ว่า การที่สื่อสังคมออนไลน์ได้เอื้อให้ประชาชนสร้างเนื้อหาและเผยแพร่ได้ด้วยตนเอง ส่งผลให้หลายครั้งที่วาระของสื่อก็เกิดมาจากสิ่งที่ประชาชนสนใจ

ประเด็นที่ 2 แก่นคุณค่าข่าวและวิธีการประกอบสร้างความหมาย

ในประเด็นแก่นคุณค่าข่าวในการรายงานข่าวกีฬาโอลิมปิกเกมส์ พบว่า หนังสือพิมพ์ไทยได้มีการสร้างความจริงทางสังคมแบ่ง 2 ประเด็นใหญ่ ๆ ดังนี้

1) การสร้างคุณค่าความเป็นไทย ที่เป็นคุณลักษณะเฉพาะของสังคมไทย สะท้อนถึงอัตลักษณ์ชาติ (National Identity) ที่ต่อยอดระบบความคิดความเชื่อในสังคม เพื่อคงไว้ซึ่งแบบแผนการปฏิบัติตามค่านิยมในบริบทสังคมและวัฒนธรรมไทยที่ได้รับการสืบทอดมาอย่างยาวนาน โดยสายชล สัตยานุรักษ์ (2551) เรียกว่าเป็นการสร้างชาตินิยมทางวัฒนธรรมเพื่อเน้น “จิตใจแบบไทย” เพื่อปลูกฝังระบบคุณค่าที่ทำให้ “ชาติไทย” มั่นคง เช่น ความรักชาติ ความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์และพุทธศาสนา ขณะที่ในแก่นคุณค่าข่าว “การเชิดชูวีรบุรุษ” นั้นเป็นการสร้างตัวแทนของชาติที่มีความเก่งกล้าสามารถที่ประกาศตัวตน (Identity) ของชาติว่าโดดเด่นเหนือชาติอื่น สอดคล้องกับที่ Gilchrist (2005) ได้อธิบายว่า วีรบุรุษนักกีฬาเป็นความสำเร็จทางวัฒนธรรม โดยการมอบสถานะวีรบุรุษ (Hero) ไม่เพียงแต่จะถูกยกย่องถึงคุณธรรมและความเป็นเลิศต่าง ๆ ที่มีคุณค่าต่อสาธารณะเท่านั้น แต่ยังได้สะท้อนถึงค่านิยม ความทะเยอทะยานของสังคมด้วย

ในประเด็นแก่นคุณค่าข่าวเรื่อง “ความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์” พบว่าเป็นความหมายที่อิงกับบริบททางวัฒนธรรมของไทยค่อนข้างสูง (High Context) กล่าวได้ว่าเป็นลักษณะพิเศษเฉพาะที่ไม่พบเห็นในประเทศอื่น ซึ่งเป็นผลมาจากไทยมีการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาอย่างยาวนาน สอดคล้องกับข้อมูลที่ ฤทธิณันท์ เชื้อทอง และรุจิระ โรจนประภายนต์ (2559) เสนอว่า ค่านิยมการเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ เป็นค่านิยมหลักของสังคมไทย จึงเป็นเหตุผลให้สถาบันสื่อมวลชนได้มีการผลิตอุดมการณ์เกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์ เพื่อรักษาค่านิยมหลักของสังคมเอาไว้

นอกจากนี้ในแก่นคุณค่าข่าวเรื่อง “ความเชื่อและความศรัทธาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์” ก็พบได้เฉพาะในบริบทการสื่อสารของไทยเช่นกัน โดยเชื่อมโยงกับความศรัทธาในพระพุทธรูปและศาสนาและความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์ ซึ่งการนับถือผีสงเทวดานั้นเกิดขึ้นภายใต้บริบทของสังคมไทยที่เป็นสังคมเกษตรกรรม ที่มีความเชื่อเรื่องเทพเทวดาที่ปกป้องรักษาทรัพยากรทางการเกษตร ผสมกับคติความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ จึงเกิดการหลอมรวมความเชื่อและพิธีกรรมจนกลายเป็นแบบแผนการปฏิบัติที่มีลักษณะผสมผสานที่สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น ดังที่ ชญานิศร์ กุลรัตนมณีพร และคณะ (2555) เสนอไว้ว่า สังคมไทยเป็นสังคมที่มีค่านิยมเรื่องความเชื่อ และการนับถือผีสงเทวดา นิยมเครื่องรางและโชคลาง

ประพจน์นั้มนต์เพื่อขจัดภัยต่าง ๆ เพื่อความสบายใจ และขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยในการทำกิจกรรมต่าง ๆ และยังสอดคล้องกับผลวิจัยของ กฤษณ์ ทองเลิศ (2559) ที่พบว่า ในการรายงานข่าวออนไลน์การค้นพบโบราณวัตถุทองคำ “สุวรรณสิงคะ” จ.นครศรีธรรมราช สื่อมวลชนได้นำเสนอแก่นคุณค่าข่าวเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์และอำนาจเหนือธรรมชาติ นั้นจึงทำให้เห็นว่าประเด็นนี้มีความสำคัญด้านคุณค่าข่าว ที่เป็นเหตุผลให้สื่อเลือกที่จะนำเสนอข่าวนั้น

2) การส่งเสริมความเท่าเทียมทางสังคม สำหรับผลการวิจัยในประเด็นนี้ ผู้วิจัยพบว่า หนังสือพิมพ์ไทยได้มีการสร้างความหมายในประเด็นเรื่องเพศได้อย่างสร้างสรรค์ ซึ่งในการรายงานข่าวกีฬาโอลิมปิกเกมส์นั้น ได้มีการรื้อสร้าง (Deconstruction) มายาคติ (Myth) เรื่องเพศแบบดั้งเดิมที่มีอยู่ในสังคมไทย ซึ่งเมื่อพิจารณาจากเนื้อหาในประเด็นข่าว “ความอ่อนแอของผู้ชาย” พบว่าเป็นการหักล้างค่านิยมดั้งเดิมตามแนวคิดแบบปิตาธิปไตย (Patriarchy) ที่มองว่าความอ่อนแอจะสร้างปัญหาให้กับการรักษาอำนาจนา (Hegemony) ของเพศชาย ทำให้เกิดความหมายที่เปลี่ยนไป ซึ่งสอดคล้องกับที่ Whannel (2002) ได้อธิบายว่า ความเป็นชายมีลักษณะเป็นพลวัต ที่มีการสร้างความหมายใหม่ การรักษาความหมายเดิมและการโต้แย้งผ่านหลายยุคสมัย ในขณะที่เดียวกันความหมายของ “ความเป็นหญิง” ก็ได้หักล้างมายาคติเดิมที่มองไว้ว่าผู้หญิงต้องบอบบางอ่อนแอ โดยได้ถูกสร้างความหมายใหม่ผ่านประเด็นข่าว “ความแข็งแกร่งของผู้หญิง” ที่เป็นการส่งเสริมสถานะของเพศหญิงให้โดดเด่นขึ้นมาทัดเทียมเพศชาย ในประเด็นนี้จะสังเกตเห็นว่า ผู้สื่อข่าวจะได้รับอิทธิพลจากหลักการโอลิมปิกนิยม (Olympism) มาใช้ในการรายงานข่าว ที่เป็นการให้ความสำคัญเรื่องสิทธิมนุษยชน ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การไม่เลือกปฏิบัติในเรื่องเชื้อชาติ ศาสนา การเมือง และเพศ (International Olympic Committee, 2013) สอดคล้องกับที่ Ramon and Miragaya (2016) ได้ศึกษาถึงประเด็นหลักของการจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก พบว่า มีการให้ความสำคัญกับความเท่าเทียมกัน (Equality) ได้แก่ ความเสมอภาคทางเพศ การไม่เลือกปฏิบัติเกี่ยวกับรสนิยมทางเพศ นั้นจึงทำให้เห็นว่าในพื้นที่ของการแข่งขันกีฬาได้แสดงให้เห็นถึงการส่งเสริมความเท่าเทียมทางสังคมค่อนข้างสูง ซึ่งสื่อมวลชนเองก็ได้สืบค้นแนวคิดจากค่านิยมเหล่านั้น และได้สะท้อนออกมาผ่านการรายงานข่าวกีฬา

ประเด็นที่ 3 อุดมการณ์ และปฏิบัติการทางสังคมและวัฒนธรรม

จากผลการวิจัย พบว่า ได้มีการผลิตข่าววาทกรรมภายใต้ “อุดมการณ์ชาตินิยม” ซึ่งเป็นวาทกรรมในฐานะที่เป็นอุดมการณ์ (Ideological Discourse) (Van Dijk, 2000) มีกระบวนการในการผลิตสร้างความคิดใน 4 ด้าน ได้แก่ 1) เน้นสิ่งที่เป็นบวกเกี่ยวกับพวกเรา คือ การเลือกภาพข่าวที่เป็นภาพจังหวะที่นักกีฬาไทยเป็นฝ่ายได้เปรียบคู่แข่ง 2) เน้นสิ่งที่เป็นลบเกี่ยวกับพวกเขา คือ การเลือกนำเสนอภาพข่าวในจังหวะที่คู่แข่งเป็นฝ่ายเสียเปรียบ 3) หลีกเลี่ยงสิ่งที่เป็นลบเกี่ยวกับพวกเรา คือ การไม่นำเสนอภาพข่าวในจังหวะที่นักกีฬาไทยเสียเปรียบ และ 4) หลีกเลี่ยงเน้นสิ่งที่เป็นบวกเกี่ยวกับพวกเขา คือ การไม่เสนอภาพข่าวที่ชูความโดดเด่นของนักกีฬาชาติคู่แข่งเหนือนักกีฬาไทย ซึ่งตามแนวคิดนี้จะเห็นได้ว่าหนังสือพิมพ์ไทยได้มีการสร้างคุณค่าในเรื่องชาตินิยมค่อนข้างเด่นชัด

จากผลการวิจัยด้านบริบททางเศรษฐกิจ พบว่า มีการผลิตข่าววาทกรรมภายใต้อุดมการณ์ทุนนิยม ได้แก่ วาทกรรมเงินคือปัจจัยสำคัญของชีวิต มีการให้คุณค่าเงินที่จะทำให้ชีวิตประสบความสำเร็จและมีความสุข ซึ่งในประเด็นนี้ผู้วิจัยมองว่าสื่อหนังสือพิมพ์ได้รับอิทธิพลจากอุดมการณ์ทุนนิยม ด้วยวิธีการทำงานของสื่อมวลชนเองที่มีปัจจัยทางธุรกิจเข้ามาเกี่ยวข้องในกระบวนการทำหน้าที่ ตรงกับที่ Garnham (1979) ได้อธิบายว่า สื่อมวลชนเป็นหน่วยงานทางเศรษฐกิจที่มีบทบาททางเศรษฐกิจโดยตรงในฐานะผู้สร้างมูลค่าเพิ่มผ่านการโฆษณาในการสร้างมูลค่าเพิ่มในภาคอื่น ๆ ของการผลิตสินค้า

สำหรับด้านบริบททางสังคมและวัฒนธรรม พบว่า “อุดมการณ์ทางศาสนาและความศรัทธาในสิ่งศักดิ์สิทธิ์” เป็นประเด็นที่น่าสนใจที่เป็นองค์ความรู้ใหม่ในการรายงานข่าวกีฬา ที่ไม่พบเห็นในการรายงานข่าวของประเทศอื่น ซึ่งอุดมการณ์นี้ได้ถูกผลิตซ้ำมาอย่างต่อเนื่องในสังคมและวัฒนธรรมไทย จนเป็นอุดมการณ์ประจำชาติของไทย โดยเมื่อพิจารณาจากมิติทางประวัติศาสตร์แล้วจะสอดคล้องกับที่ สายชล สัตยานุรักษ์ (2551) ได้กล่าวว่า มีการสร้าง “ชาตินิยมทางวัฒนธรรม” ขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 4 เพื่อให้คนไทยในชาติมีความรักความผูกพัน กับ “ความเป็นไทย” ด้วยการนำพระพุทธศาสนาไปเชื่อมโยงกับความเป็นชาติโดยมีการสถาปนารัชมยุติกนิกายขึ้นเป็น “พุทธศาสนาแบบไทย” เพื่อสร้างค่านิยมเรื่องความรักชาติ นั่นจึงเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้ความเชื่อทางพระพุทธศาสนาไม่สามารถแยกออกจากวิถีชีวิตของคนในสังคมไทยได้ ดังจะเห็นได้จากข่าวที่นักกีฬาไปกราบไหว้ขอพรพระ หรือการเคารพบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อเป็นสิริมงคล และสร้างขวัญกำลังใจก่อนเดินทางไปแข่งขัน

โดยสรุปแล้ว การรายงานข่าวกีฬาโอลิมปิกเกมส์ในหนังสือพิมพ์ไทย ได้สอดคล้องตามแนวคิดเรื่อง “ชาตินิยม” โดยเป็นชาตินิยมที่ถูกสร้างผ่านวัฒนธรรม จนกลายเป็นชุมชนจินตกรรม (Imagined Communities) (Anderson, 2006) ผ่านการสร้างความรู้สึกร่วมกันเป็นพวกเดียวกันด้วยความหมายที่อิงกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมไทย ซึ่ง ธีรยุทธ บุญมี (2547) ได้ชี้ให้เห็นว่า การสร้างอัตลักษณ์ (Identity) ในระดับชาติและระดับโลก สื่อและกีฬาเป็นเครื่องมือในการสร้างอัตลักษณ์ให้กับชาติได้ เช่นเดียวกับที่ Hannerz (1990) กล่าวว่า กีฬาเป็นพาหนะสำหรับการสร้างชาติให้มีตัวตนในเวทีระดับนานาชาติ ในขณะที่สื่อหนังสือพิมพ์ได้มีบทบาทในการสร้างระบบความเชื่อ (Beliefs) ภายใต้อุดมการณ์ของสถาบันทางสังคม อันจะทำให้ชนชั้นที่ถูกปกครองยอมรับในระบบความเชื่อ และนำความเชื่อนั้นไปพัฒนาเป็นส่วนหนึ่งในค่านิยมทางสังคม ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นเรื่องของ การครองอำนาจ (Hegemony) ตามที่ Hall (1977) ได้อธิบายไว้ว่าเป็นกรอบของการช่วงชิงคำจำกัดความทั้งหมดของความเป็นจริง ภายในขอบเขตของชนชั้นผู้นำ ที่เป็นผู้กำหนดขอบเขตของความคิดและโครงสร้างภายในพื้นที่ชนชั้นล่างอาศัยอยู่ ที่จะทำให้การปกครองของชนชั้นนำมีอำนาจเหนือกว่า ซึ่งในฐานะสื่อมวลชนที่เป็นสื่อกลาง และมีส่วนในการผลิตซ้ำวาทกรรมภายใต้อุดมการณ์ในสังคม ย่อมต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับอุดมการณ์ในบริบทสังคมไทยอย่างลึกซึ้ง เพื่อประยุกต์สู่การสื่อสารได้อย่างสร้างสรรค์ และคงไว้ซึ่งบทบาทหน้าที่ในการรับผิดชอบต่อสังคมของสถาบันสื่อมวลชนต่อไป

ข้อเสนอแนะทางวิชาชีพ

1. องค์การสื่อมวลชนสามารถนำแนวทางในการพิจารณาแก่นคุณค่าข่าว ไปใช้ในการรายงานข่าวเชิงสร้างสรรค์ เช่น การส่งเสริมค่านิยมเรื่องความสามัคคี เรื่องความรักชาติ ความเท่าเทียมทางสังคม ด้านสุขภาวะ และคุณธรรมและศีลธรรมในสังคม
2. องค์การสื่อมวลชนสามารถประยุกต์ใช้กรอบการศึกษากระบวนการสร้างความจริงทางสังคม ไปพัฒนากระบวนการทำงานขององค์การสื่อ ในแง่ของการคำนึงถึงผลกระทบของสื่อมวลชนที่มีต่อสังคม โดยสามารถนำเอาค่านิยมที่ดีและอุดมการณ์ที่สำคัญ ไปประยุกต์ใช้ในการรายงานข่าว
3. องค์การสื่อมวลชนสามารถสร้างความร่วมมือระหว่างองค์กร ในกรณีที่เป็นารรายงานเหตุการณ์ ที่เป็นการสื่อข่าวเพื่อสาธารณะ เพื่อเกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมและครอบคลุมประเด็นรอบด้าน รวมทั้งการใช้เทคนิคเชิงสร้างสรรค์ในการสื่อสาร
4. การคำนึงถึงจริยธรรมทางวิชาชีพในการรายงานข่าวกีฬา โดยเฉพาะในประเด็นเนื้อหาที่สร้างผลกระทบต่อสังคมหรือต่อบุคคล เช่น ประเด็นเรื่องเพศ และประเด็นเรื่องความเชื่อความศรัทธา ควรคำนึงถึงความเหมาะสมของเนื้อหา โดยควรเน้นในเชิงคุณธรรมและศีลธรรม

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

1. สามารถศึกษาในประเด็นของการรับรู้ตัวบทของผู้รับสาร และการตีความความหมายจากข่าวกีฬาโอลิมปิกเกมส์ที่สื่อมวลชนนำเสนอ
2. สามารถศึกษาถึงวาทกรรมและอุดมการณ์ ในมุมมองที่ผู้รับสารเป็นผู้สร้างขึ้นในฐานะที่เป็นผู้มีส่วนในการผลิตเนื้อหาในสื่อสังคมออนไลน์ (User Generated Content)
3. สามารถศึกษาแยกตามบริบทของภูมิภาคของประเทศเจ้าภาพที่จัดการแข่งขันที่มีความหมายที่อิงบริบทสูง (High Context) เพื่อศึกษาอุดมการณ์ที่ขึ้นอยู่กับระบบความเชื่อของแต่ละภูมิภาค
4. สามารถศึกษาในรูปแบบของการสื่อสารแบบข้ามสื่อ (Trans Media) เพื่อให้เข้าใจถึงวาทกรรมที่ถูกสร้างขึ้นผ่านช่องทาง (Platform) ที่แตกต่างกัน

บรรณานุกรม

- กฤษณ์ ทองเลิศ. (2559). แก่นคุณค่าข่าวในการรายงานข่าวออนไลน์การค้นพบโบราณวัตถุทองคำ “สุวรรณสิงค” จ.นครศรีธรรมราช. *วารสารนิเทศศาสตร์ปริทัศน์*, 19(3), 90-101.
- ชญานิศวรรี กุลรัตนมณีพร และคณะ. (2555). *รายงานการวิจัยเรื่องการเสริมสร้างค่านิยม: การทบทวนองค์ความรู้และแนวทางการวิจัยด้านค่านิยมไทยในอนาคต*. กรุงเทพฯ: กระทรวงวัฒนธรรม.
- ธีรยุทธ บุญมี. (2547). *ชาตินิยมและหลังชาตินิยม* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สายธาร.
- ฤทธิณันท์ เชื้อทอง, และรุจิระ โรจนประภายนต์. (2559). ค่านิยม อุดมการณ์ และรูปแบบการสื่อสารที่แสดงถึงลักษณะทางวัฒนธรรมของคนไทย. *วารสารนิเทศศาสตร์และการสื่อสาร*, 21(29), 110-143.
- สมสุข หินวิมาน. (2535). *แนวทางการวิเคราะห์ความหมายและอุดมการณ์ในงานสื่อมวลชน*. *วารสารนิเทศศาสตร์ปริทัศน์*, 1(1), 45-55.
- สรพงษ์ วงศ์ธีระธรรณ. (2554). *การสร้างความหมายทางสังคมผ่านการรายงานข่าวอุทกภัย พ.ศ. 2554 ในหนังสือพิมพ์ไทย* (Unpublished Doctoral dissertation). ปทุมธานี : มหาวิทยาลัยรังสิต.
- สายชล สัตยานุรักษ์. (2551). *ชาตินิยม วัฒนธรรมและความขัดแย้ง*. ในการประชุมวิชาการชาตินิยมกับพัฒนาธรรม ศูนย์ภูมิภาคด้านสังคมศาสตร์และการพัฒนาอย่างยั่งยืน. เชียงใหม่, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อภิภู กิตติภรณ์. (2562). การกำหนดวาระข่าวสารในบริบทสื่อดิจิทัล: สถานภาพองค์ความรู้และทิศทางการวิจัยในอนาคต. *วารสารการสื่อสารมวลชน*, 7(1), 99-132.
- อัลดูแซร์, หลุยส์. (2557). *อุดมการณ์และกลไกทางอุดมการณ์ของรัฐ* [Ideology and ideological state apparatuses] (พิมพ์ครั้งที่ 2) (กาญจนา แก้วเทพ, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: เท็กซ์.
- Anderson, B. (2006). *Imagined communities: Reflections on the origin and spread of nationalism* (3rd ed.). London: Verso.
- Billings, A.C., Brown, K.A., & Brown, N. A. (2013). 5,535 Hours of Impact: Effects of Olympic Media on Nationalism Attitudes. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 57(4), 579-595.
- Fairclough, N. (1989). *Language and power*. London: Longman.

- Fairclough, N. (1995). *Critical discourse analysis: The critical study of language*. London: Longman.
- Garnham, Nicholas. (1979). *Contribution to a Political Economy of Mass Communication*. Media, Culture & Society 1 (2): 123-146.
- Gilchrist, P. (2005). Local heroes and global stars. In L. Allison (Ed.), *The Global Politics of Sport* (pp.118-139). London: Routledge.
- Hall, S. (1977). Culture, the media and the ideological effect. In J. Curran, M. Gurevitch, & J. Woollacott (Eds.), *Mass communication and Society* (pp. 315-348). London: Edward Arnold.
- Hannerz, U. (1990). Cosmopolitans and locals in world culture. *Theory, culture and Society*, 7(2-3), 237-251.
- International Olympic Committee. (2013). *Olympic Charter*. Lausanne: DidWeDo S.a.r.l.
- Ramon, X. and Miragaya, A. (2016). Olympic Idea nowadays: unravelling major themes and approaches from selected Olympic scholars. In D. Chatziefstathiou, X. Ramon, & A. Miragaya (Eds.), *Olympic Idea Nowadays: perceptions and insights*. Retrieved from <https://ceo.uab.cat/en/b/olympic-idea-nowadays/>
- Scheufele, D. (1999). Framing as a theory of media effects. *Journal of Communication*, 49(1), 103-122.
- Van Dijk, T. A. (2000b). New(s) racism: A discourse analytical approach. In S. Cottle (Ed.), *Ethnic Minorities and the Media* (pp. 211-226). Milton Keynes: Open University Press.
- Whannel, G. (2002). *Field in vision: Television sport and cultural transformation*. London: Routledge.
- Woods, R. B. (2011). *Social issues in sport* (2nd ed.). Illinois: Human Kinetics.